

Πανεπιστημιακή Παιδαγωγική στην Ελλάδα, μια ποιοτική προσέγγιση

University Pedagogy in Greece, a qualitative approach

Γεωργία Α. Μπελετσιώτη, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Υπ. Διδάκτορας, Τμήμα Πληροφορικής, gmpelts@csd.auth.gr*

Ανδρέας Οικονόμου, *Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε), Επίκουρος Καθηγητής, anoiko@gmail.com*

Georgia A. Beletsioti, *Aristotle University of Thessaloniki, PhD candidate, Department of Informatics, gmpelts@csd.auth.gr*

Andreas Oikonomou, *School of Pedagogical and Technological Education, Assistant Professor, anoiko@gmail.com*

Abstract: The rapid spread of the production of new knowledge has led to the urgent need for qualified teachers who transmit knowledge through high quality teaching methods. Qualifications such as effective management, evaluation and utilization of new knowledge as well as the capability of continuous training and reeducation are highly required for future students. Therefore, the role of the professors in University cannot only reflect the research work, but also the valuable role of the teacher. Inspired teachers, who surpass an outdated teacher-oriented learning method play a significant role on the development of intergraded personalities with critical thinking abilities, academic ethos and sense of social responsibility. In this paper, a semi- structured face to face interview was conducted where the importance of University Pedagogy (U.P.), which is referred to the professional, educational training of the academic members at higher educational institutions, in Greek Universities, was studied and evaluated. The findings seem to be promising, since the majority of academic members were strongly encouraged the application of U.P. in Greek institutions considering that many existing drawbacks may be overcome.

Keywords: Academic teachers, University Pedagogy, qualitative research, educational training

Περίληψη: Η ραγδαία επιτάχυνση της παραγωγής νέας γνώσης επιφέρει την άμεση ανάγκη για ικανούς καθηγητές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που μεταδίδουν τη γνώση στους φοιτητές με μορφές διδασκαλίας υψηλού επιπέδου. Γίνεται αντιληπτό ότι απαιτείται η εκπαίδευση νέων επιστημόνων με δεξιότητες αποτελεσματικής διαχείρισης του καταγισμού νέων γνώσεων, με ικανότητες αξιολόγησης, αξιοποίησης και δημιουργικού συνδυασμού των παραγόμενων πληροφοριών και με δυνατότητα συνεχούς επιμόρφωσης και επανεκπαίδευσης. Συνεπώς, ο ρόλος του καθηγητή στα Πανεπιστήμια σήμερα δεν μπορεί να αντανακλά μόνο το ερευνητικό του έργο, αλλά θα πρέπει να εστιάζει και στον πολύτιμο ρόλο του δασκάλου.

Εμπνευσμένοι Πανεπιστημιακοί Δάσκαλοι ξεπερνώντας ένα παρωχημένο δασκαλοκεντρικό τρόπο μάθησης συμβάλλουν στην ανάπτυξη φοιτητών ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων με κριτική σκέψη, ακαδημαϊκό ήθος και συναίσθηση κοινωνικής ευθύνης. Στην παρούσα εργασία υλοποιείται μια δια ζώσης ημι-δομημένη συνέντευξη σε πέντε Πανεπιστημιακούς Δασκάλους της χώρας όπου και διερευνάται και αξιολογείται η σημασία της Πανεπιστημιακής Παιδαγωγικής, που αφορά στην επαγγελματική παιδαγωγική κατάρτιση των εκπαιδευτικών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στα Ελληνικά Πανεπιστήμια. Τα ευρήματα φαίνονται να είναι πολλά υποσχόμενα, αφού η πλειονότητα των εκπαιδευτικών επικρότησε εντόνως το εγχείρημα της ΠΠ στην Ελλάδα θεωρώντας ότι μέσω αυτού πολλά προβλήματα δύναται να ξεπεραστούν.

Λέξεις-κλειδιά: Πανεπιστημιακός Δάσκαλος, Πανεπιστημιακή Παιδαγωγική, ποιοτική έρευνα, παιδαγωγική κατάρτιση

Εισαγωγή

Η εκρηκτική αύξηση της Πληροφορίας και κατ' επέκταση η ολοένα και μεγαλύτερη παραγωγή νέας γνώσης μέσω της παγκοσμιοποίησης και της ραγδαίας αύξησης της χρήσης του παγκόσμιου ιστού αλλάζει δραματικά τον ρόλο των Πανεπιστημιακών ιδρυμάτων σε πολλές χώρες του κόσμου (Κουρετάς, 2013). Ο ρόλος των Πανεπιστημίων σήμερα δεν μπορεί να περιορίζεται μόνο στην παραγωγή και μετάδοση της επιστημονικής γνώσης που απορρέει από την επιστημονική έρευνα των εκπαιδευτικών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Κρίνεται απαραίτητο ότι θα πρέπει να δοθεί μεγάλη έμφαση και στους τρόπους με τους οποίους μεταδίδεται η γνώση στους φοιτητές. Έννοιες όπως «έρευνα» και «διδασκτική» θα πρέπει να είναι ισότιμες και απόλυτα συνδεδεμένες με τον όρο Πανεπιστήμιο (Κιμουρτζής, 2010). Μέσω ποιοτικής και υψηλού επιπέδου διδασκαλίας, ο φοιτητής καλλιεργείται ψυχικά και πνευματικά. Το Πανεπιστήμιο πρέπει να αποσκοπεί στη διαμόρφωση προσωπικοτήτων αυθύπαρκτων, αυτοδύναμων, ελεύθερων και ολοκληρωμένων, ικανών ν' αντεπεξέλθουν στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνικής, επαγγελματικής και προσωπικής ζωής (Rita de Cássia & Vieira, 2014)

Ενώ η ερευνητική δουλειά, η εξειδίκευση και η εμπειρία αποτελούν τα βασικότερα χαρακτηριστικά ενός Πανεπιστημιακού Δασκάλου, τα τελευταία χρόνια, συζητήσεις σχετικά με τη βελτίωση της παιδαγωγικής σκέψης, αλλά και της διδακτικής ικανότητας των Πανεπιστημιακών δασκάλων βρίσκονται στο επίκεντρο (Postareff et al., 2007). Έτσι, σήμερα η διδασκαλία και η μάθηση στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση αποτελεί αντικείμενο της εκπαιδευτικής πολιτικής σε επίπεδο στρατηγικών επιλογών κυβερνήσεων κρατών¹, αλλά και

---

¹Για παράδειγμα, στην Αγγλία δημιουργήθηκε το 2000 το Ινστιτούτο για τη Μάθηση και τη Διδασκαλία στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (Institute for Learning and Teaching in Higher Education), το οποίο εξυπηρέτησε τη δημιουργία των πρώτων Κέντρων Αριστείας για τη Διδασκαλία και τη Μάθηση στα Αγγλικά Πανεπιστήμια και το 2004 συνενώθηκε με το Δίκτυο Υποστήριξης της Μάθησης και της Διδασκαλίας (Learning and Teaching Support Network - LTSN) και την Εθνική Ομάδα Συντονισμού (QEF National Co-ordination Team - NCT) για να σχηματίσουν μαζί την Ακαδημία Ανώτατης Εκπαίδευσης (Higher Education Academy).

από την Ευρωπαϊκή Ένωση(High Level Group on the Modernisation of Higher Education, 2014)πεδίο έρευνας πολλά Πανεπιστήμια του κόσμου² και αντικείμενο διεθνών συνεδρίων³. Ωστόσο, η διδακτική κατάρτιση των μελών ΔΕΠ στη χώρα μας θεωρείται δευτερευούσης σημασίας και δεν συνιστά πεδίο θεωρητικού προβληματισμού και πρακτικής εξάσκησης (Γουγουλάκης & Οικονόμου, 2014). Επιπλέον, η διδακτική και παιδαγωγική επάρκεια, πιστοποιημένη από έναν εγκεκριμένο φορέα, ενός εκπαιδευτικού που προορίζεται για εισαγωγή σε κάποιο Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα (ΑΕΙ) δεν θεωρείται απαραίτητο προσόν(Αρετουλάκη & Δαργενίδου, 2017).

Η Πανεπιστημιακή Παιδαγωγική (ΠΠ) αποτελεί ένα νέο πεδίο θεωρίας και πράξης και εστιάζει στην επαγγελματική κατάρτιση των Πανεπιστημιακών δασκάλων σε θέματα παιδαγωγικής και διδακτικής μεθοδολογίας (Οικονόμου & Γουγουλάκης, 2016). Οι Γουγουλάκης και Οικονόμου (2014) ορίζουν την ΠΠ ως τον καινοτόμο κλάδο που ασχολείται με εκείνες τις επιστημονικές θεωρίες που αφορούν στις διαδικασίες μόρφωσης σε επίπεδο ατόμου, ομάδας, κοινότητας και κοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και τις συγκεκριμένες διδακτικές πρακτικές και προσεγγίσεις των διδασκόντων κατά τον σχεδιασμό, την υλοποίηση και την αξιολόγηση των μαθησιακών διαδικασιών. Στο ίδιο άρθρο, αναφέρουν ότι η παιδαγωγική κατάρτιση κρίνεται απαραίτητη για όλο το μόνιμο διδακτικό προσωπικό της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, αλλά και για όλους όσοι συνεπικουρούν στη διδακτική διαδικασία των ιδρυμάτων αυτών (υποψήφιοι διδάκτορες ή μεταπτυχιακοί φοιτητές που επιτελούν έργο βοηθών καθηγητών, επιστημονικοί συνεργάτες και άλλοι). Η συνεχής παιδαγωγική κατάρτιση των Πανεπιστημιακών δασκάλων υποστηρίζει την προσπάθειά τους να διαπιστώνουν την αποτελεσματικότητά τους ως εκπαιδευτικοί, αλλά και να βελτιώνουν τη μαθησιακή εμπειρία των φοιτητών τους.

Η ΠΠ πρακτικά απαντά στο ερώτημα (Γουγουλάκης & Οικονόμου, 2014): *«Τι είδους γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες χρειάζεται ο Πανεπιστημιακός Δάσκαλος ώστε να βοηθήσει αποτελεσματικά τους εκπαιδευόμενους να μάθουν και να καλλιεργηθούν;»* Ο Πανεπιστημιακός Δάσκαλος πρέπει να είναι πρωτίστως άριστος γνώστης της ειδικότητάς του καθώς και ικανός παιδαγωγός και μεταδότης της γνώσης. Εξίσου σημαντικό κρίνεται να μπορεί, λειτουργώντας ως *«μηχανικός της εκπαίδευσης»* (Οικονόμου & Γουγουλάκης, 2016), αφενός να κατανοεί σε βάθος τις πολυδιάστατες διαδικασίες μάθησης (Κόκκος, 2016), και, αφετέρου, να μπορεί να σχεδιάζει και να πραγματοποιεί τα μαθήματά του με τρόπο που να αποτελούν βιώματα μύησης των φοιτητών στην επιστήμη του (Γουγουλάκης & Οικονόμου, 2014).

Εύλογα, λοιπόν, κρίνεται αναγκαία η διερεύνηση, αλλά και η αξιολόγηση της σημασίας της ΠΠ, η οποία αφορά στην επαγγελματική παιδαγωγική κατάρτιση των εκπαιδευτικών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, στα Ελληνικά Πανεπιστήμια.

²Για παράδειγμα: League of European Research Universities (LERU), <https://goo.gl/1uGyhn>

³Για παράδειγμα: 43d International Conference on Improving University Teaching (IUT), June 27-29, 2018, CONFERENCE THEME:NEW SPACES FOR LEARNING, <http://www.iutconference.com/>, Port Macquarie, Australia.

Στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας υλοποιείται, μέσω δια ζώσης ημι-δομημένης συνέντευξης, μια πρώτη επαφή με καθηγητές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, έτσι ώστε να παρατεθούν, αλλά και να αναλυθούν οι απόψεις τους γύρω από το θέμα της διδακτικής και ψυχοπαιδαγωγικής κατάρτισης που εισάγει η ΠΠ.

1. Η μέθοδος

Στην παρούσα εργασία γίνεται χρήση της ποιοτικής έρευνας με μέθοδο συλλογής δεδομένων την ημιδομημένη συνέντευξη (DiCicco-Bloom & Crabtree, 2006) με σκοπό να εξεταστούν οι απόψεις των Πανεπιστημιακών Δασκάλων πάνω στην ΠΠ. Το είδος της συνέντευξης που πραγματοποιήθηκε για τους σκοπούς της έρευνας φαίνεται αναλυτικά στον Πίνακα 1. Επιλέχθηκε η ποιοτική έρευνα αφού αποτελεί την πιο κατάλληλη μεθοδολογική επιλογή για να διερευνηθούν σε βάθος οι αναπαραστάσεις, οι στάσεις, οι αντιλήψεις, τα κίνητρα, καθώς και τα συναισθηματικά δεδομένα της συμπεριφοράς των εξεταζόμενων ατόμων (Κωνσταντινίδης, Μυλωνά & Τσαντόπουλος, 2009).

Πίνακας 1. Το είδος της συνέντευξης που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα

<i>Τρόπος Επικοινωνίας</i>	<i>Διά ζώσης</i>
<i>Είδος συνέντευξης</i>	Ημιδομημένη
<i>Αριθμός ερωτώμενων</i>	Ατομική (ένας ερωτώμενος ανά συνέντευξη)
<i>Αριθμός συνεντευκτών</i>	Απλή/ Μονοπρόσωπη (ένας συνεντευκτής)
<i>Μέσα που χρησιμοποιούνται</i>	Ηλεκτρονικός υπολογιστής για μαγνητοφώνηση των ερωτήσεων και απαντήσεων

Και πράγματι, η παρούσα έρευνα στοχεύει στη διερεύνηση και κατανόηση ενός κοινωνικού φαινομένου, της εκπαίδευσης που παρέχουν τα Πανεπιστήμια στους φοιτητές τους και πιο συγκεκριμένα στον ρόλο που παίζει ο τριτοβάθμιος καθηγητής στην εκπαίδευση των ενήλικων φοιτητών του. Βασίζεται εξολοκλήρου σε ατομικά βιώματα και πεποιθήσεις των ερωτώμενων, χαρακτηριστικά γνωρίσματα, επίσης, της ποιοτικής έρευνας.

Όπως κάθε ερευνητική προσπάθεια, έτσι και η συγκεκριμένη, έχει την αφετηρία της σε έναν ορισμένο προβληματισμό. Το κύριο ερώτημα στο οποίο προσπαθούμε να απαντήσουμε με την παρούσα έρευνά μας, και με τη βοήθεια Πανεπιστημιακών Δασκάλων, είναι:

Είναι αναγκαία και χρήσιμη η εισαγωγή της ΠΠ στα Ελληνικά Τριτοβάθμια Ιδρύματα;

Το θέμα αυτό συνδέεται τόσο με τα προβλήματα διδασκαλίας και μάθησης με τα οποία έρχονται αντιμέτωποι οι Πανεπιστημιακοί Δάσκαλοι, όσο και με την παιδαγωγική και διδακτική επάρκειά τους.

2. Θεματικοί άξονες της έρευνας

Το έντυπο αναφοράς της συνέντευξης αποτελείται από τρεις βασικούς άξονες και απαρτίζεται από δεκαεφτά (17) ερωτήσεις. Σε αυτό το είδος της συνέντευξης ο ερευνητής αποφασίζει τη σειρά με την οποία θα κάνει τις ερωτήσεις στα υποκείμενα της έρευνας, ανάλογα με την τροπή που παίρνει κάθε φορά η συζήτηση. Επιπλέον, η συνέντευξη με κάθε συμμετέχοντα δύναται να πάρει και μορφή διαλόγου, όπου η επόμενη ερώτηση του ερευνητή προκύπτει από την προηγούμενη απάντηση του ερωτώμενου, χωρίς να υπάρχει καταγεγραμμένη στο έντυπο. Στη συγκεκριμένη έρευνα το έντυπο λειτουργεί σαν χάρτης που υπενθυμίζει στον ερευνητή που θέλει να φτάσει, αλλά η επιλογή της διαδρομής μπορεί να αλλάζει από συμμετέχοντα σε συμμετέχοντα, επιλέγοντας διαφορετικά μονοπάτια ή δρόμους ανάλογα με την εκάστοτε περίπτωση.

Η έρευνα που υλοποιήθηκε απαρτίζεται από τρία βασικά σημεία, που αποτελούν και το περίγραμμα της συνέντευξης:

- Τα προβλήματα στο πεδίο διδασκαλίας και μάθησης
- Η ψυχοπαιδαγωγική και διδακτική κατάρτιση
- Η Πανεπιστημιακή Παιδαγωγική

Σε πρώτο βήμα, γίνεται μια προσπάθεια να αναδειχθούν και να προσδιοριστούν τα προβλήματα που πιθανόν υπάρχουν στις πανεπιστημιακές μονάδες της χώρας στη σχέση διδασκαλίας και αποδοτικότητας των φοιτητών. Στόχος είναι να αντληθούν πληροφορίες σχετικές με τις δυσκολίες και τα προβλήματα που συνάντησαν οι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι κατά την έναρξη της ακαδημαϊκής πορείας τους και τον τρόπο αντιμετώπισής τους. Επιπλέον, εστιάζει σε γενικότερα προβλήματα που υπάρχουν στα Ελληνικά πανεπιστήμια σήμερα και που μπορεί να επηρεάζουν αρνητικά τη διαδικασία της διδασκαλίας, όπως η έλλειψη χρηματοδότησης, η αύξηση του αριθμού των φοιτητών, αλλά ταυτόχρονα και η μείωση προσέλευσής τους στα αμφιθέατρα.

Σε δεύτερο βήμα, ερευνάται η παιδαγωγική κατάρτιση που έχουν τα μέλη ΔΕΠ στα Ελληνικά πανεπιστήμια. Αντλούνται πληροφορίες σχετικά με την παιδαγωγική εκπαίδευσή τους, όπως η παρακολούθηση σεμιναρίων, η φοίτηση στην ΑΣΠΑΙΤΕ, τα προγράμματα μεταπτυχιακών σπουδών ή τα προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων.

Στο τρίτο και τελευταίο σκέλος της έρευνας, οι Πανεπιστημιακοί Δάσκαλοι παραθέτουν τις απόψεις τους σχετικά με τη σημασία και τα ενδεχόμενα οφέλη εισαγωγής της ΠΠ στα Ελληνικά Τριτοβάθμια Ιδρύματα.

Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι δεκαεπτά (17) ερωτήσεις που τέθηκαν στους Πανεπιστημιακούς Δασκάλους, χωρισμένες στους άξονες που αναφερθήκαμε.

Όσον αφορά στα προβλήματα των πανεπιστημιακών μονάδων στη σχέση διδασκαλίας και αποδοτικότητας φοιτητών τέθηκαν οι εξής ερωτήσεις:

1. Συναντήσατε προβλήματα/εμπόδια κατά την έναρξη των διδακτικών καθηκόντων σας; Αν ναι, πώς τα αντιμετωπίσατε;
2. Σχετικά με τις μεθόδους διδασκαλίας, εσείς ποιες χρησιμοποιείτε; Είναι αποτελεσματικές;
3. Είστε εξοικειωμένοι με έννοιες όπως βιωματική μάθηση, ερωτηματική διδασκαλία, διάδραση και ανατροφοδότηση;
4. Θεωρείτε ότι στα Πανεπιστήμια, και ειδικότερα σε επιστήμες όπου είναι απαραίτητο, υπάρχει δυνατότητα/υποδομή η θεωρία να συνυπάρχει με την πράξη (πειραματική διδασκαλία);
5. Είστε ικανοποιημένος από το ποσοστό προσέλευσης των φοιτητών στα μαθήματά σας;
6. Θεωρείτε ότι η έλλειψη της κρατικής μέριμνας -μείωση κονδυλίων εξαιτίας της κρίσης που δύναται να επιφέρει μείωση των πρακτικών μαθημάτων- μπορεί να συντελέσει στη μείωση της προσέλευσης των φοιτητών στα αμφιθέατρα;
7. Ποια προσόντα σας θεωρείτε ότι είναι ικανά να προσελκύσουν μεγαλύτερο αριθμό φοιτητών σε ένα μάθημα;

Όσον αφορά στην παιδαγωγική κατάρτιση των Πανεπιστημιακών Δασκάλων, τέθηκαν οι εξής ερωτήσεις:

8. Υπήρχαν παιδαγωγικά μαθήματα στο πρόγραμμα σπουδών σας, σε προπτυχιακό επίπεδο; Αν ναι, πόσα παρακολουθήσατε εσείς; Επιπλέον, ήταν υποχρεωτικής παρακολούθησης προκειμένου να πάρετε το πτυχίο σας;
9. Έχετε παρακολουθήσει, κάποια στιγμή στη ζωή σας, ένα πρόγραμμα παιδαγωγικής και διδακτικής κατάρτισης; (ΑΣΠΑΙΤΕ, σεμινάρια, εκπαίδευση ενηλίκων, μεταπτυχιακό κ.λπ.)
10. Πότε και σε ποιο φορέα κληθήκατε να διδάξετε για πρώτη φορά;
11. Θεωρείτε ότι είχατε τα κατάλληλα εφόδια για να αντεπεξέλθετε της διαδικασίας;
12. Παρέχει το Πανεπιστήμιο δυνατότητες κατάρτισης/επιμόρφωσης/εξειδίκευσης σε θέματα διδακτικά και ψυχοπαιδαγωγικά;
13. Πιστεύετε ότι η παιδαγωγική κατάρτιση στο εκπαιδευτικό προσωπικό των πανεπιστημίων είναι αναγκαία; Θα ήταν χρήσιμη; Θα είχε θετικά αποτελέσματα; Τη χρειάζονται όντως οι εκπαιδευτικοί της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης;

Τέλος, όσον αφορά στην ΠΠ τέθηκαν οι εξής ερωτήσεις:

14. Ποιο θεωρείτε ότι πρέπει να είναι το κύριο μέλημα ενός μέλους ΔΕΠ; Το ερευνητικό ή το εκπαιδευτικό του έργο;

15. Σε πολλές χώρες του εξωτερικού, ήδη γίνεται λόγος, αλλά και εφαρμογή της διδακτικής κατάρτισης όλων των μελών της Πανεπιστημιακής Κοινότητας που διδάσκουν. Πώς βλέπετε την εισαγωγή της ΠΠ στα Ελληνικά Πανεπιστήμια;
16. Μέσω της ΠΠ θα προκύψουν πραγματικά οφέλη για τους φοιτητές ή θεωρείτε ότι είναι χάσιμο χρόνου;
17. Εσείς τι νομίζετε ότι θα κερδίζατε από μια υποθετική συμμετοχή σας σε ένα πρόγραμμα διδακτικής και ψυχοπαιδαγωγικής κατάρτισης;

3. Διαδικασία λήψης των συνεντεύξεων και ανάλυσής τους

Σε επόμενο βήμα καθορίστηκε το δείγμα της έρευνας. Εφόσον, η μεθοδολογία που χρησιμοποιείται είναι η ποιοτική, το δείγμα δεν χρειάζεται να είναι ποσοτικά μεγάλο για τη διεξαγωγή έγκυρης έρευνας. Αναλυτικότερα, το δείγμα πρέπει να είναι επαρκές σε παροχή ποιοτικών πληροφοριών και όχι σε ποσότητα (Mantzoukas, 2007). Στις ποιοτικές έρευνες το δείγμα συνήθως είναι διηγήσιμος ακόμα και μονοψήφιος αριθμός. Ένα πολύ μεγάλο δείγμα δεν εξυπηρετεί κατ’ ανάγκην τους σκοπούς της ποιοτικής έρευνας. Αντίθετα, ένα πολύ μεγάλο δείγμα μπορεί να λειτουργήσει αρνητικά στην εγκυρότητα της ποιοτικής έρευνας, αφού παύουν να υπάρχουν τα υποκειμενικά και εξατομικευμένα χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων που θέλει να κατανοήσει η ποιοτική έρευνα (Mantzoukas, 2007).

Δείγμα της έρευνάς μας αποτέλεσαν πέντε Πανεπιστημιακοί Δάσκαλοι που εργάζονται σε Τριτοβάθμια Ιδρύματα της Θεσσαλονίκης. Πρόκειται για δείγμα ευκολίας, αφού η επιλογή έγινε με βάση τη δυνατότητα προσέγγισής τους. Στην πραγματικότητα, πρόκειται για μία πρώτη προσπάθεια που γίνεται να διερευνηθεί το θέμα στη χώρα μας, είναι δηλαδή μια δοκιμαστική έρευνα, τα ευρήματα της οποίας αναμένεται να μας οδηγήσουν σε πιο εμπεριστατωμένες ποιοτικές και ποσοτικές εμπειρικές έρευνες στο πεδίο της ΠΠ.

Οι συνεντεύξεις με τα πέντε μέλη ΔΕΠ πραγματοποιήθηκαν στα προσωπικά γραφεία τους και διήρκεσαν, καθεμιά, από 15 έως 40 λεπτά της ώρας. Με βάση το ερωτηματολόγιο-οδηγό της ημιδομημένης συνέντευξης, οι συζητήσεις αφορούσαν αρχικά στα γενικότερα προβλήματα που υπάρχουν στις Πανεπιστημιακές μονάδες, σε σχέση με τη διδασκαλία και τη μάθηση, στη συνέχεια εξετάστηκε η κατάρτιση των Πανεπιστημιακών Δασκάλων, και, τέλος, συζητήθηκε η αναγκαιότητα ή μη εισαγωγής της ΠΠ στα Ελληνικά Πανεπιστήμια και ΤΕΙ.

Οι συνεντεύξεις μαγνητοφωνήθηκαν με συναίνεση των συμμετεχόντων και απομαγνητοφωνήθηκαν πιστά. Οι δύο συγγραφείς άκουσαν τις συνομιλίες των συνεντεύξεων αρκετές φορές και μελέτησαν τα απομαγνητοφωνημένα κείμενά τους. Ακολούθησε η ανάλυση των πέντε συνεντεύξεων μέσω της φαινομενολογικής μεθόδου. Η μέθοδος αυτή στοχεύει στη μελέτη των φαινομένων, δηλαδή των τρόπων που τα πράγματα εμφανίζονται στην εμπειρία μας ή στη συνείδησή μας και ενδιαφέρεται για τη φύση ή το νόημα των πραγμάτων (Ιωσηφίδης, 2003). Το κύριο χαρακτηριστικό της είναι ότι διεισδύει στην ανθρώπινη εμπειρία, όπως αυτή βιώνεται, και αναζητά την ουσία της (Γεωργιάδου &

Κωστίτση, 2012), ενώ ταυτόχρονα επιχειρεί να συλλάβει τους τρόπους με τους οποίους οι συνεντευξιζόμενοι προσδίδουν νόημα στον κοινωνικό τους κόσμο και οικοδομούν τη βιωμένη εμπειρία τους σχετικά με το εξεταζόμενο φαινόμενο (Τσιώλης, 2015).

4. Εξαγωγή Αποτελεσμάτων

Στις επόμενες παραγράφους παρουσιάζονται τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την ανάλυση των συνεντεύξεων στα τρία θέματα που μελετήθηκαν: α) τα προβλήματα στο πεδίο διδασκαλίας και μάθησης που αντιμετωπίζουν οι Πανεπιστημιακοί Δάσκαλοι, β) η ψυχοπαιδαγωγική και διδακτική κατάρτισή τους και γ) η Πανεπιστημιακή Παιδαγωγική.

4.1. Τα προβλήματα

Από τις απαντήσεις των συνεντευξιζόμενων προκύπτει ότι το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετώπισαν οι Πανεπιστημιακοί δάσκαλοι κατά την έναρξη της εκπαιδευτικής τους σταδιοδρομίας στο Πανεπιστήμιο ήταν τα πολυάριθμα ακροατήρια, ο τρόπος εξέτασης και αντιμετώπισης φοιτητών με προβλήματα -κινητικά, συμπεριφοράς, δυσλεξίας και λοιπά- όπως και η έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι *«υπήρχαν χρονιές που το μάθημα παρακολουθούσαν 500 άτομα»*. Παρόμοιες καταστάσεις αναφέρονται από όλους τους ερωτώμενους, *«ακροατήρια των 200 ατόμων, έφηβους, ότι και αν σημαίνει αυτό για τη βιολογική τους υπόσταση και την ψυχολογική τους κατάσταση»*. Συνεπώς, σε πάρα πολλές περιπτώσεις ήταν πρακτικά ανέφικτο να πραγματοποιηθεί το μάθημα όπως αυτοί ήθελαν. Επιπλέον, όσον αφορά στον τρόπο αντιμετώπισης φοιτητών με ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, ένας καθηγητής αναφέρει: *«αρχικά ξεκίνησα να ρωτήσω αν αυτοί οι άνθρωποι δικαιούνται να εξεταστούν προφορικά, η απάντηση που πήρα από τους αρμόδιους ήταν όχι, είναι στην ευχέρεια του διδάσκοντα να δεχθεί, γιατί αυτή η βεβαίωση από κάποιο νοσοκομειακό ίδρυμα που βεβαιώνει το πρόβλημα ισχύει μόνο για τη μέση εκπαίδευση και όχι για το Πανεπιστήμιο»*.

Επιπλέον, η έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής φαίνεται να δημιουργούσε προβλήματα στα μαθήματα όπου ήταν απαραίτητη η υποδομή αυτή, αφού δυσχέραινε αρκετά τη διδασκαλία των εκπαιδευτικών. Χαρακτηριστικά ένας άλλος αναφέρει: *«δεν υπήρχαν προβολικά, επομένως υπήρχαν μόνο οι overhead projectors που βάζαμε τις διαφάνειες πάνω χειροκίνητα, δεν υπήρχε δηλαδή τεχνική υποστήριξη... μέχρι να λυθεί το πρόβλημα έκανα κάποια ημίμετρα»*.

Σε γενικές γραμμές, υποστηρίζεται ότι οι Πανεπιστημιακοί Δάσκαλοι ξεκίνησαν την πορεία τους στην ανώτατη εκπαιδευτική βαθμίδα κάπως ανέτοιμοι: *«σίγουρα όταν για πρώτη φορά διδάσκεις έχεις προβλήματα, είσαι απέναντι σε ανθρώπους και δεν ξέρεις απαραίτητα πώς να το χειριστείς χωρίς πρότερη εμπειρία... επίσης δεν ξέρεις ποιος είναι ο καλύτερος τρόπος να παρουσιάσεις τα πράγματα, μπορεί να τα ξέρεις σε βάθος, αλλά αν θα τα πεις με τρόπο ώστε να τα καταλάβουν οι φοιτητές είναι ένα θέμα»*. Επίσης, υπήρχε έλλειψη πρακτικής εμπειρίας και χρησιμοποιούνταν κυρίως ως τεχνική διδασκαλία η μετωπική διδασκαλία, η διάλεξη: *«το*

σύστημα το Πανεπιστημιακό δεν αφήνει περιθώρια να ελιχθείς, παράδειγμα κατά κόρον είναι η μετωπική διδασκαλία. Μπαίνει μέσα ο καθηγητής λέει ότι είναι να πει, τυπικά ρωτάει αν υπάρχουν απορίες και συνεχίζεται το μάθημα».

Καταλήγοντας, προκύπτει ότι εναλλακτικές, πιο συμμετοχικές τεχνικές διδασκαλίας, όπως η ομαδική (group teaching) και αλληλεπιδραστική (interactive teaching), δεν μπορούν να πραγματοποιηθούν σε υπερβολικά μεγάλα κοινά. Από την άλλη μεριά, έννοιες όπως βιωματική μάθηση, ανατροφοδότηση και διάδραση είναι οικείες μόνο σε ορισμένους από τους ερωτώμενους, αφού οι υπόλοιποι άκουσαν τις έννοιες αυτές πρώτη φορά: «σαν έννοιες, δεν είμαι εξοικειωμένος, αλλά πιθανόν να τις χρησιμοποιώ». Παρόλα αυτά φαίνεται ότι όταν είναι απαραίτητο και όταν το φοιτητικό κοινό είναι μικρό, οι Πανεπιστημιακοί δάσκαλοι (ακόμα και αυτοί που δεν είναι εξοικειωμένοι με τις προηγουμένως αναφερόμενες τεχνικές) φαίνεται να χρησιμοποιούν πιο φοιτητοκεντρικές τεχνικές διδασκαλίας, πέραν της καθηγητοκεντρικής διάλεξης, όπως τη βιωματική μάθηση, την ερωτηματική διδασκαλία, άλλα και την πειραματική διδασκαλία μέσω των εργαστηρίων: «για να μην είναι στείρο το μάθημα, κυρίως στα προπτυχιακά, τους βάζω κάποιες ασκήσεις εμβόλιμα, τους αφήνω 5-10 λεπτά να τις συζητήσουν μεταξύ τους, να φτιάξουν ομαδούλες, να πουν ιδέες, και μετά όλοι μαζί να συζητήσουμε την απάντηση», «γενικά χωρίς να πω ότι ξέρω ακριβώς αυτές τις μεθόδους, τι είναι η κάθε μία, κοιτάω η όλη διαδικασία να είναι διαδραστική, να κάνω ερωτήσεις, να συμμετέχουν και αυτοί... κοιτάω να υπάρχει και κάποιο εργαστηριακό κομμάτι».

Σχετικά με την προσέλευση των φοιτητών στα μαθήματά τους, οι ερωτώμενοι φαίνεται να είναι αρκετά ικανοποιημένοι από τα ποσοστά («υπάρχουν φοιτητές που είναι όρθιοι»), κάτι που όπως λένε οφείλεται κυρίως στη σημαντικότητα του μαθήματος, αλλά και στην αμεσότητα («αισθάνονται γρήγορα άνετα μαζί μου.. είμαι ο εαυτός μου... δεν προσποιούμαι έναν ρόλο... αισθάνομαι ότι μπορώ να μεταδώσω έναν ενθουσιασμό για τη μάθηση»), την αυθεντικότητα και τη γνώση (πάνω στο αντικείμενο) των καθηγητών.

4.2. Η κατάρτιση

Κατά το δεύτερο μέρος της συνέντευξης οι συνεντευξιαζόμενοι αναφέρθηκαν σε θέματα κατάρτισης. Ένα ποσοστό από τους ερωτώμενους φαίνεται να έχουν παρακολουθήσει κατά το πρώτο και βασικό τους πτυχίο ένα με δυο παιδαγωγικά μαθήματα. Από αυτούς ορισμένοι θεωρούν ότι αυτά τα μαθήματα βοήθησαν το άτομο να αναπτύξει παιδαγωγικές ικανότητες: «ήταν δυο μαθήματα επιλογής, μου δώσανε το ερέθισμα να ασχοληθώ λίγο παραπάνω με το αντικείμενο, το θεώρησα πάρα πολύ ενδιαφέρον γιατί ο δικός μας ο προορισμός κατά 90% ήταν να γίνουν δάσκαλοι, είτε σε κάποιο σχολείο είτε σε κάποιο φροντιστήριο», ενώ άλλοι αναφέρουν ότι τα μαθήματα αυτά δεν είχαν τίποτα το ουσιαστικό να προσφέρουν στους φοιτητές: «είχα κάνει ένα μάθημα παιδαγωγικό, το οποίο ήταν από εκείνα τα εύκολα, ένα για να λέμε ότι περάσαμε και ένα μάθημα φιλοσοφίας... από τα οποία δεν πήρες τίποτα... ουσιαστικά καμιά παιδαγωγική κατάρτιση». Από την άλλη υπάρχουν και οι Πανεπιστημιακοί Δάσκαλοι που δεν έκαναν κανένα παιδαγωγικό μάθημα κατά τη διάρκεια των σπουδών τους.

Επιπλέον, κρίνεται πολύ βασικό να αναφερθεί ότι δύο (2) από τους ερωτηθέντες έχουν έρθει σε επαφή με παιδαγωγικές σπουδές, όπως μεταπτυχιακά που περιέχουν ψυχοπαιδαγωγικά μαθήματα, πιστοποιήσεις σε θέματα εκπαίδευσης και διδασκαλίας («γι’ αυτό μετά ασχολήθηκα με την εκπαίδευση ενηλίκων, γιατί ήξερα ότι θα με βοηθήσει να γίνω καλύτερος δάσκαλος»), ΑΣΠΑΙΤΕ και λοιπά), ενώ οι άλλοι τρεις (3) δεν είχαν ποτέ καμιά επαφή με παιδαγωγικά/διδασκτικά μαθήματα. Το παράδοξο σε αυτό το σημείο της συνέντευξης είναι ότι ακόμα και αυτοί που παρακολούθησαν προγράμματα παιδαγωγικής, το προσόν τους αυτό δεν μέτρησε πουθενά για τον διορισμό τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση «δεν το έδωσαν καμιά σημασία, τους αρκούσε ότι είχα μεταπτυχιακό, το άλλο ούτε που το είδαν, δεν τους ενδιέφερε, δεν ξέραν και τι ήταν ακριβώς».

Όταν ρωτήθηκαν οι συνεντευξιαζόμενοι αν υπάρχει μια ορισμένη δομή στο Πανεπιστήμιο που να προσφέρει οργανωμένα και συστηματικά εξειδίκευση σε θέματα παιδαγωγικά, απάντησαν όλοι ότι στην Ελλάδα δεν υπάρχει καμιά τέτοια δομή: «στην Ελλάδα όχι», «σε εμάς τους διδάσκοντες; από όσο ξέρω όχι», «όχι στους καθηγητές όχι, αλλά παρέχει αυτήν την δυνατότητα στους φοιτητές». Επιπλέον, ένας ερωτώμενος αναφέρει χαρακτηριστικά ότι «γίνονται σεμινάρια εσωτερικά για το SPSS, αλλά όχι για κάτι που αφορά τη διδακτική». Άξιο λόγου είναι να αναφερθεί ότι δύο (2) από τους ερωτώμενους γνώριζαν να μιλήσουν για αντίστοιχες τέτοιες δομές σε χώρες του εξωτερικού: «στην Αγγλία, υπάρχει το Center of Excellence... η Σουηδία έχει ένα πολύ καλό σύστημα εδώ και πολλά χρόνια», «το δημόσιο Πανεπιστήμιο της Κύπρου έχει το κέντρο διδασκαλίας και μάθησης και ασχολείται με την εκπαίδευση, την ενημέρωση και την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε τέτοια θέματα... τα ιδιωτικά Πανεπιστήμια της Κύπρου μάλιστα όταν προσλαμβάνουν έναν νέο, τον αναγκάζουν να παρακολουθήσει παιδαγωγικά μαθήματα για να μπορεί να προχωρήσει η εξέλιξή του, εάν δεν καταρτιστεί φεύγει».

4.3. Η Πανεπιστημιακή Παιδαγωγική

Το τρίτο, τελευταίο και σημαντικότερο μέρος της συνέντευξης αφορούσε στην Παιδαγωγική και την εισαγωγή της ΠΠ στα Ελληνικά Τριτοβάθμια Ιδρύματα. Αρχικά οι ερωτώμενοι καλούνται να απαντήσουν αν θεωρούν σημαντικότερο στη σταδιοδρομία τους το θέμα της έρευνας ή της εκπαίδευσης. Οι απαντήσεις που δόθηκαν έχουν μεγάλο ενδιαφέρον. Οι συνεντευξιαζόμενοι φαίνεται ότι δεν διαχωρίζουν αυτές τις δυο έννοιες, αλλά αντιθέτως τις θεωρούν εξίσου σημαντικές: «σίγουρα και τα δύο... αυτά τα δύο δύσκολα τα βλέπει κανείς ξεχωριστά... είναι απόλυτα αλληλοεξαρτώμενα», «δεν πρέπει να ασχολείσαι τόσο πολύ με το ερευνητικό ώστε να παραμελείς το εκπαιδευτικό... πρέπει να κρατάς μια ισορροπία.. αν δεις ότι κάθεσαι πολλές ώρες στα papers και δεν ασχολείσαι με τη σωστή διδασκαλία να διορθώνεις την πορεία σου». Ένας συνεντευξιαζόμενος αναφέρει χαρακτηριστικά ότι ο όρος Α.Ε.Ι. σημαίνει Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα και όχι Ανώτατο Ερευνητικό Ίδρυμα: «ξεχνάμε τον τίτλο ΑΕΙ τι σημαίνει, Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα και όχι Ανώτατο Ερευνητικό Ίδρυμα... το κύριο μέλημά μας να είναι η εκπαίδευση, ένα μεγάλο μέρος της δραστηριότητας να κινείται και

σε έρευνα σε θέματα της τάξης μας... και όχι μόνο μια ξερή αξιολόγηση που γίνεται κάθε εξάμηνο... να δημοσιεύουμε, να μελετούμε, να συνεργαζόμαστε με ειδικούς παιδαγωγούς... υπάρχει το ερευνητικό κομμάτι, υπάρχει το επιστημονικό κομμάτι και κάπου υπάρχει και η διδασκαλία».

Γενικά, οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι δεν μπορούν να κάνουν απλά μάθημα χωρίς να υπάρχει η έρευνα, γιατί θα έφταναν σε ένα σημείο να διδάσκουν παρωχημένα θέματα, όπως και, από την άλλη, δεν μπορούν να κάνουν μόνον έρευνα χωρίς να μπορούν να μεταδώσουν τις νέες ιδέες στους φοιτητές. Επικρατεί, λοιπόν, η άποψη ότι η διδασκαλία είναι και μεν απαραίτητη για να δημιουργηθεί το νέο εκπαιδευτικό προσωπικό, αλλά, ταυτόχρονα, και η έρευνα είναι εξίσου σημαντική ώστε να έχει νόημα αυτή η διδασκαλία. Καταλήγουν στο ότι η έρευνα και η διδασκαλία βασίζονται σε μια αμφίδρομη σχέση και καμιά έννοια από τις δυο δεν θα είχε νόημα χωρίς την ύπαρξη της άλλης, παρόλα αυτά όμως συνειδητοποιούν ότι η ελληνική πραγματικότητα διαφέρει και ότι η διδασκαλία δεν έχει τη θέση που θα έπρεπε στα Ελληνικά Ανώτατα Ιδρύματα: *«τα Πανεπιστήμια πρέπει να είναι εργαλεία ανάπτυξης μιας χώρας, όχι αναπαραγωγής, αλλά και παραγωγής, παραγωγής ιδεών... δεν το βλέπω να συμβαίνει στον βαθμό που θα ήθελα», «δυστυχώς δεν είμαστε εκπαιδευτικό ίδρυμα... πολλοί συνάδελφοι μισούν να κάνουν μάθημα... τους ενδιαφέρει μόνο η έρευνα... η αυθεντία του καθηγητή δεν έχει φύγει από πάνω μας», «είναι το σύστημα έτσι που επιβραβεύει περισσότερο την έρευνα».*

Στο κρίσιμο ερώτημα σχετικά με την εισαγωγή της ΠΠ στα Ελληνικά Πανεπιστήμια, όλοι οι ερωτώμενοι απάντησαν ότι είναι αναγκαία η ύπαρξη ενός τέτοιου προγράμματος και τα οφέλη για τους φοιτητές πολλά: *«ο δάσκαλος που μπαίνει για να κάνει διεκπεραίωση να βγάλει την ύλη, κάνει μια βαρετή δουλειά, δεν εμπνέει κανέναν... ένας άλλος δάσκαλος που είναι αποφασισμένος εκείνες τις δύο ώρες που θα είναι με τους φοιτητές του να τους μοιράσει τις γνώσεις, τις ιδέες, τις σκέψεις, τα ευρήματα της έρευνάς του, να τους εμπνεύσει, να τους εμψύσει την όρεξη να δουλέψουν είναι ένας άλλος δάσκαλος... φαντάζομαι ότι ο δάσκαλος που έχει την κατάρτιση το κάνει αυτό με μεγαλύτερη άνεση», «είναι καλό, είναι κάτι που πρέπει να γίνει».* Μάλιστα, αναφέρεται από άλλους ότι κακώς δεν υπάρχει ήδη έρευνα γύρω από την ΠΠ, μιας και όλοι μας είμαστε εκπαιδευσιμοι και όλοι πρέπει να εκπαιδευτούμε: *«Γιατί να μην φτάσουμε σε επίπεδο αριστείας και στο κομμάτι της διδασκαλίας;».*

Συμπερασματικά, από τις θέσεις των Πανεπιστημιακών δασκάλων φαίνεται ξεκάθαρα ότι ακόμα και αν η ΠΠ δεν μπορεί να λύσει όλα τα προβλήματα διδασκαλίας μέσα στα ελληνικά αμφιθέατρα, κρίνεται απαραίτητη η εισαγωγή της, αφού μπορεί να επιφέρει μόνο θετικά αποτελέσματα στα Πανεπιστήμια της Ελλάδας του σήμερα: *«200 άτομα, πάλι έχεις ένα ακροατήριο που δεν μπορείς να το διαχειριστείς, αλλά υπάρχουν πράγματα από μια τέτοια προσπάθεια που μπορεί να μην μπορείς να εφαρμόσεις βιωματικές μεθόδους, αλλά μπορείς να βοηθηθείς να δομήσεις μια πολύ καλή παρουσίαση», «θα έκαναν καλύτερη εκπαιδευτική δουλειά οι διδάσκοντες», «επειδή όσον αφορά το μάθημα είμαι αυτοδίδακτος, πιθανώς να υπάρχουν κάποιοι τρόποι τους οποίους δεν τους ξέρω και θα μπορούσα να τους χρησιμοποιήσω για να βελτιωθώ περισσότερο», «θα μπορούσα να γίνω καλύτερος καθηγητής», «ενδεχομένως θα μάθαινα για μεθόδους που δεν είχα σκεφτεί ποτέ να χρησιμοποιήσω στη διδασκαλία».*

5. Συμπεράσματα

Στην παρούσα εργασία πραγματοποιήθηκε μια πρώτη επαφή με Πανεπιστημιακούς Δασκάλους της χώρας, έτσι ώστε να αναδειχθεί το πρόβλημα της έλλειψης παιδαγωγικής και διδακτικής επάρκειας των διδασκόντων στα Ελληνικά Πανεπιστημιακά Ιδρύματα. Από όσο γνωρίζουμε, είναι η πρώτη φορά που πραγματοποιείται συζήτηση (με μορφή ημιδομημένης συνέντευξης βασισμένης σε δεκαεπτά ερωτήματα) με καθηγητές της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης σχετικά με το θέμα της ΠΠ. Οι απαντήσεις που δόθηκαν από τους πέντε ερωτώμενους είναι προς τη θετική κατεύθυνση, αφού όλοι οι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι παραδέχονται την έλλειψη φορέα ψυχοπαιδαγωγικής και διδακτικής κατάρτισης/επιμόρφωσης/εξειδίκευσης στα Ελληνικά Πανεπιστήμια και κατ' επέκταση ελλιπή επαγγελματική κατάρτιση των διδασκόντων στον τομέα αυτόν, ενώ παράλληλα επικροτούν την εισαγωγή της ΠΠ στο Ελληνικό Πανεπιστήμιο.

Προφανώς, δεν μπορούμε να γενικεύσουμε τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την παρούσα προκαταρκτική μελέτη. Στόχος μας, μελλοντικά, είναι η συμμετοχή περισσότερων Πανεπιστημιακών Δασκάλων στην έρευνά μας, ώστε, ενδεχομένως, να ενισχυθούν εμπειρικά τα συμπεράσματά μας σχετικά με την εισαγωγή της ΠΠ στα Ελληνικά Τριτοβάθμια Ιδρύματα και επ' αυτών να στηρίζουμε μια πρόταση για τον τρόπο εισαγωγής της.

Τέλος, γεννήθηκαν σκέψεις αφενός μιας συστηματικής διερεύνησης των εκπαιδευτικών αναγκών των διδασκόντων και αφετέρου εντοπισμού των εμποδίων στην εφαρμογή των ψυχοπαιδαγωγικών και διδακτικών εργαλείων που πιθανόν να έχουν ή θέλουν να αποκτήσουν οι Πανεπιστημιακοί Δάσκαλοι.

6. Βιβλιογραφικές αναφορές

- DiCicco- Bloom, B., & Crabtree, B. F. (2006). The qualitative research interview. *Medical education*, 40(4), 314-321.
- Mantzoukas, S. (2007). Qualitative research in six easy steps: the epistemology, the methods and the presentation. *Nursing (Greek journal)*, 46, 88-98.
- Postareff, L., Lindblom-Ylänne, S., & Nevgi, A. (2007). *The effect of pedagogical training on teaching in higher education. Teaching and teacher education*, 23(5), 557-571.
- Rita de Cássia, M. T., & Vieira, F. (2014). Pedagogy at university in transition: reflections from the Bologna Process and the voices of pedagogical managers in Engineering courses in Portugal. *Revista Diálogo Educacional*, 14(42), 605-628.
- Αρετουλάκη, Ε., & Δαργενίδου, Δ. (2017). *Οδηγίες για την Διαδικασία: Εκλογής, Εξέλιξης Μονιμοποίησης και Μετακίνησης Καθηγητών και υπηρετούντων Λεκτόρων*. Αθήνα: ΕΚΠΑ, Γραφείο Αναπληρωτή Πρύτανη Διοικητικών Υποθέσεων σε συνεργασία με τη Διεύθυνση Διοικητικού του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

- Γεωργιάδου, Α. & Κωστίτση, Σ. (2012). *Η φαινομενολογία και η ανάλυση περιεχομένου ως ερευνητικές μέθοδοι στη νοσηλευτική*. Θεσσαλονίκη: Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Ίδρυμα Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης, Σχολή Επιστημών Υγείας και Πρόνοιας, Τμήμα Νοσηλευτικής.
- Γουγουλάκης, Π. & Οικονόμου, Α. (2014). Πανεπιστημιακή Παιδαγωγική. *Εκπ@ιδευτικός κύκλος*, 2(1), 9-48.
- Ιωσηφίδης, Θ. (2003). *Εισαγωγή στην ανάλυση δεδομένων ποιοτικής κοινωνικής έρευνας*. Μυτιλήνη: Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Γεωγραφίας.
- Κιμουρτζής, Π. (2010). Καθηγητής Πανεπιστημίου: Δυναμικός μετασχηματισμός του ρόλου του στην Ελλάδα. *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, 15(59), 145-186.
- Κόκκος, Α. (2016). Προς έναν πολυδιάστατο τρόπο μάθησης στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Στο Κ. Κεδράκα (Επιμ.), *Πρακτικά Συμποσίου «Πανεπιστημιακή Παιδαγωγική: Η εκπαίδευση και διδασκαλία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, μια terraincognita?»*. Αλεξανδρούπολη 9-11 Σεπτεμβρίου 2016.
- Κουρετάς, Δ. (2013). Ο ρόλος των πανεπιστημίων σήμερα. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://goo.gl/Dwky9T>, προσπέλαση 12-12-2017.
- Κωνσταντινίδης, Γ., Μυλωνά, Ι., & Τσαντόπουλος, Γ. (2009). Μεθοδολογικός πλουραλισμός στη σύγχρονη οικονομική και κοινωνική έρευνα. *Επιθεώρηση Οικονομικών Επιστημών*, 16, 137-148.
- Οικονόμου, Α. & Γουγουλάκης, Π. (2016). Παιδαγωγική και διδακτική κατάρτιση των πανεπιστημιακών δασκάλων. *Νέος Παιδαγωγός*, 7, 74-90.
- Τσιώλης, Γ. (2015). Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων: διλήμματα, δυνατότητες, διαδικασίες. Στο Γ. Πυργιωτάκης & Χρ. Θεοφιλίδης (επιμ.), *Ερευνητική Μεθοδολογία στις Κοινωνικές Επιστήμες και στην Εκπαίδευση. Συμβολή στην επιστημολογική θεωρία και την ερευνητική πράξη* (σσ. 473-498). Αθήνα: Πεδίο.